

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Тема 1 Міське господарство у структурі суспільного виробництва

Ретроспективний погляд на історію свідчить, що місто було, залишається зараз і буде головним у розвитку цивілізації, а село – другорядним, хоча й необхідним для існування міст. По-перше, місто завжди було пов'язане з постійними змінами у виробничих силах. Ремесло, а потім індустрія відрізнялись своїм динамізмом і новизною порівняно з консервативними селами, які використовували те, що давало місто, а саме засоби праці. По-друге, міська територія була ринковим простором, де здійснювались процеси купівлі, продажу товарів та послуг, що вело до концентрації в містах грошових ресурсів і пов'язаних з їх рухом установ. По-третє, міста виконували роль центрів управління в економічному, політичному, ідеологічному відношенні. Окрім того, місто концентрувало на своїй території найбільш цікаву і творчо мислячу частину населення, яка визначала розвиток науки, техніки, освіти, мистецтва.

Міста змінюють динаміку свого населення під впливом таких факторів, значущість яких змінюється у різні періоди часу:

- сальдо природного руху жителів міст;
- сальдо міграційного руху між містом та селом;
- адміністративні перетворення сіл у міські поселення та навпаки;
- поглинання зростаючими міськими поселеннями сусідніх селищ.

В економіці міста часто використовується поняття системи міст як каркасу території. В основі цієї концепції лежать такі тези:

1. Міста не є ізольованими економічними агентами, вони входять до системи стосунків з іншими містами (ці стосунки можуть бути ієрархічного, взаємодоповнюючого або конкурентного типу).

2. У сукупності міста і їх взаємозв'язки визначають характер економічного простору держави (її регіону тощо).

Таким чином, поняття каркасу, акцентуючи увагу на містах як на центрах економічної активності, дозволяє розглядати економічний простір як структурно-організований.

Економічне значення міста можна охарактеризувати різними показниками залежно від виду міста. Для міста-постачальника доцільними є показники чисельності активного населення та обсягу продукції, що виробляється в місті. Для підприємства-ринку таким показником може бути сукупний дохід населення цього міста. Доцільно також застосувати інші показники, що характеризують технічний стан та ефективність використання основних фондів, структуру промислового виробництва, номенклатуру продукції і та ін.

Незважаючи на те, що міста мають різні соціально-економічні характеристики, їх економіка має спільні риси, відмінні від економіки невеликих поселень (сіл):

- економіка міста за своєю сутністю індустріальна. У містах концентрується промисловість, що виступає основною галуззю економіки;
- індустріальний розвиток відбивається не тільки у більш високих характеристиках технічних систем, ступенем їх розповсюдження, але й глибокій спеціалізації виробництва, результатом якої стає його концентрація;
- внутрішньоміська спеціалізація, взаємозалежність підприємств і галузей роблять невідкладним розвиток транспортної системи міста;
- концентрація промислових підприємств на відносно невеликій території сприяє необхідності створення невиробничої бази, що обслуговує як населення, так і підприємства. Окремо слід відмітити ті з них, що забезпечують рух фінансових і товарних потоків(банки, біржі тощо);
- економіка міста – це багатовимірний ринковий простір, який вбирає в себе десятки й сотні локальних ринків, взаємопов'язаних між собою, забезпечуючи реалізацію товарів та послуг як підприємств міста, так і села;

- для міста велике значення має інженерна інфраструктура як виробничої, так і невиробничої сфери;

- в місті концентрується найбільш динамічна частина населення, яка визначає і темп, і якість соціально-економічного розвитку;

- відносно обмежені території міст і, одночасно, висока концентрація ресурсів приводять до наявності інтенсивного виробництва.

Співвідношення між окремими галузями в межах народного господарства являє собою економічну структуру.

Залежно від ознак розрізняють:

- соціальну структуру(співвідношення окремих організаційно-правових форм підприємництва);

- галузеву структуру (питома вага галузей народного господарства у національному доході);

- регіональну структуру (співвідношення елементів просторової організації продуктивних сил);

- відтворювальну структуру (співвідношення галузей матеріального виробництва та так званої інфраструктури: виробничої та невиробничої).

Галузі інфраструктури мають подвійний характер:

- з одного боку, без їх розвитку знижується ефективність усього суспільного виробництва;

- з другого боку, елементи інфраструктури, як правило, не є привабливими для інвестицій, оскільки мають тривалий строк окупності фінансових витрат.

Міське господарство – це комплекс розташованих на території міста підприємств, організацій та устав, що задовольняють матеріальні, побутові та культурні потреби населення.

Рисунок 1.1 – Структура міського господарства

Знання галузевих особливостей необхідно для ефективного вирішення проблем господарчо-економічної діяльності міського господарства і окремих підприємств. Слід відзначити такі особливості:

1. Місцевий характер діяльності. Природні умови розташування впливають на склад, розмір, фінансові результати підприємств міського господарства, обумовлюють монопольний характер діяльності багатьох комунальних підприємств.

2. Комплексний характер розвитку. Розвиток окремих галузей міського господарства відбувається в залежності і у визначеному співвідношенні з іншими галузями міського господарства.

3. Нерівномірність споживання продукції комунальних підприємств.

4. Різноманітні види діяльності:

- виробництво товарної та комунальної продукції;
- надання комунальних та побутових послуг;
- виконання робіт з експлуатації, ремонту та будівництва.

5. Однорідність продукції окремих підприємств.

6. Наявність постійного контингенту споживачів.

7. Специфічний зв'язок процесів виробництва та споживання.

Тема 2 Галузеві особливості організації діяльності підприємств міського господарства

2.1 Організація діяльності підприємств житлового господарства.

Житло, що знаходиться на території України, утворює житловий фонд нашої держави. *Житловий фонд* – це сукупність усіх житлових помешкань незалежно від форм власності, включаючи житлові будинки, спеціалізовані будинки, квартири, службові житлові помешкання, інші житлові помешкання в інших будівлях, придатні для проживання.

Збереження техніко-економічних властивостей житла потребує виконання необхідних експлуатаційних і ремонтних робіт, що включають в себе:

- Прибирання при будинкової території
- Прибирання сходових кліток
- Вивезення побутових відходів
- Прибирання підвалу, технічних поверхів та покрівлі
- Технічне обслуговування ліфтів
- Обслуговування систем диспетчеризації
- Технічне обслуговування внутрішньобудинкових систем
- Дератизація
- Дезінсекція

- Обслуговування димовентиляційних каналів
- Технічне обслуговування та поточний ремонт систем протипожежної автоматики та димовидалення
- Поточний ремонт конструктивних елементів
- Поливання дворів, клумб і газонів
- Прибирання і вивезення снігу, посипання частини прибудинкової території
- Експлуатація номерних знаків на будинках
- Освітлення місць загального користування
- Енергопостачання ліфтів

Періодична перевірка, обслуговування і ремонт квартирних засобів обліку води та теплової енергії.

Відповідно до приналежності прибудинкової території виконання цих робіт може здійснювати власником житлового будинку - балансоутримувачем, самостійно шляхом створення відповідних підрозділів з обслуговування житла.

Балансоутримувач – власник або юридична особа, яка за договором з власником утримує на балансі відповідне майно, а також веде бухгалтерську, статистичну та іншу передбачену законодавством звітність, здійснює розрахунки коштів, необхідних для своєчасного проведення капітального і поточного ремонтів та утримання, а також забезпечує управління цим майном і несе відповідальність за його експлуатацію згідно із законом.

2.2 Організація діяльності підприємств комунального господарства.

Водопостачання і каналізація. Централізованими системами питного водопостачання забезпечені всі міста України, 89% селищ міського типу і

23% селищ. Під централізованим питним водопостачанням розуміється господарська діяльність із забезпечення споживачів питною водою за допомогою комплексу об'єктів, споруд, розподільних водопровідних мереж, пов'язаних єдиним технологічним процесом виробництва і транспортування питної води. Виробництво питної води - забір води з джерел питного водопостачання і доведення її якості до вимог на питну воду.

Елементи системи водопостачання: водозабірні споруди, насосні станції I-го та II-го підйому на водозабір, очисні споруди на водозабір, резервуар, магістральні водоводи для підйому води, водозбірні площі (резервуар чистої води, насосні станції II і III підйому, хлораторні), магістральні водоводи для подачі води споживачам, розвідна (розподільча) мережа (міський колектор, внутрішньоквартальна мережа).

Каналізація – це комплекс інженерних споруд, устаткування і санітарних заходів, що забезпечують збір і відведення за межі населеного пункту господарсько-побутових, виробничих, поверхневих забруднених стічних вод, а також їхнє транспортування, очистку та знезараження перед утилізацією або скиданням у водоймище.

Стічні води, що містять розчинні й нерозчинні домішки і забруднення, відводять за межі міста і спускають у водоймище. Перед спуском їх необхідно очистити до такого ступеня, щоб вони не чинили негативного впливу на водоймищ, і якість води у водоймищі не знижувалася нижче встановлених санітарних норм

Санітарна очистка міст. У санітарному благоустрої міст велике значення має санітарна очистка і прибирання міських територій.

Санітарна очистка полягає у збиранні й видаленні твердих відходів, що утворюються в результаті трудової, господарської, побутової та іншої діяльності населення.

У нашій державі зростають обсяги утворення відходів, розширюються площі несанкціонованих звалищ. Найбільше навантаження на навколишнє середовище здійснюють хімічна, металургійна, вугледобувна промисловості,

інфраструктура, сільське господарство. Ці сектори економіки вкрай повільно впроваджують технології повторного використання відходів. Щорічно утворюється приблизно 10 тонн відходів на одного жителя України порівняно із п'ятьма тоннами на кожного громадянина у країнах Європейського союзу. Насправді цей показник шокує. Відсоток утилізації та знешкодження відходів практично нульовий. В Україні накопичилося приблизно 36 млрд тонн відходів. Це понад 50 тис. тонн на 1 км² території нашої країни.

Організація робіт з видалення побутових відходів здійснюється за заздалегідь розробленими планами. Місто розбивається на райони, а райони - на ділянки, для яких складається графік об'їзду сміттевозним транспортом. Для кожної сміттевозної або контейнерної машини складається маршрутна карта її роботи на день. Маршрути руху кожної машини визначаються довжиною її шляху, часом навантажувально-розвантажувальних операцій, числом пунктів завантаження. Розрахунками забезпечується повне завантаження машини.

Газопостачання. Система газопостачання міст складається із джерела газопостачання, газової розподільчої мережі й внутрішнього газоустаткування у споживачів. Джерела газопостачання для міста - це магістральні газопроводи, по яких газ (корисна копалина, що являє собою суміш вуглеводнів та не вуглеводневих компонентів, перебуває у газоподібному стані за стандартних умов (тиску 760 мм ртутного стовпа і температурі 20⁰ C) і є товарною продукцією) подається з газових промислів або газових заводів, на яких із твердих видів палива створюють штучні гази.

Газорозподільна мережа являє собою систему сталевих трубопроводів і устаткування, що служить для транспортування і розподілу газу в місті. Газові мережі - це складна інженерна система трубопроводів для подачі газу споживачам. Організація діяльності цієї галузі здійснюється за допомогою таких підприємств: газове підприємство; газопостачальна організація; газорозподільне підприємство; газотранспортні підприємства.

Теплопостачання. Основне завдання систем теплопостачання - це подача тепла споживачам. Більшість міст мають закриті системи теплопостачання, а вода підігрівається в теплообмінниках сітьовою водою. Теплоенергія – пара і гаряча вода, що виробляються тепловими або атомними електростанціями, геотермальними, геліотермальними та іншими нетрадиційними джерелами, котельними, теплоутилізаційними установками. Постачання тепла для систем опалення, вентиляції, кондиціонування повітря і гарячого водопостачання будівель являє собою сукупність трьох взаємозв'язаних процесів: підготовки теплоносія, його транспортування та використання теплового потенціалу теплоносія.

Теплоносієм називається середовище, що передає тепло від джерела до теплоспоживаючих приладів, систем опалення, вентиляції і гарячого водопостачання. У системах теплопостачання, що використовуються в нашій країні для міст і житлових районів, як теплоносій застосовується вода. У промислових районах і на окремих промислових підприємствах для систем теплопостачання використовують воду і пару. Останнім часом і на промислових підприємствах застосовують даний теплоносій - воду, підігріту до різних температур, що дає можливість спростити схему теплопостачання, зменшити капітальні та експлуатаційні витрати.

Електропостачання. Забезпечення електроенергією споживачів відбувається через розвинену електричну мережу і підстанції енергосистем. Споживана електроенергія йде на господарсько-побутові, комунальні та на виробничі потреби, а також на міський електротранспорт(трамвай, тролейбус, метро).

Міські електричні мережі служать для передачі електроенергії від електричних станцій до споживачів. Система електропостачання міста складається з мережі зовнішнього електропостачання, високовольтної (35 кВ і вище) мережі міста і мережних пристроїв середньої і низької напруги з відповідними трансформуючими установками.

На ринку електроенергії діють такі учасники:

- енергогенеруючі компанії;
- енергопостачальники.

Всі вони входять до об'єднаної енергетичної системи України, яка являє собою сукупність електростанцій, електричних і теплових мереж, інших об'єктів електроенергетики, які об'єднані спільним режимом виробництва, передачі та розподілу електричної і теплової енергії при централізованому управлінні цим режимом

Міський транспорт. Важливим елементом інфраструктури будь-якого міста є міський транспорт. У сучасних умовах життєдіяльності міста транспорт забезпечує ефективність і його нормальне функціонування, об'єднуючи окремі частини міста в дине ціле. Різні за своїми характеристиками транспортні засоби міського масового пасажирського транспорту, залежно від провізної здатності й швидкості утворюють окремі групи: автобус, тролейбус, трамвай, автобус-експрес, трамвай з прискореним рухом, автобус на самостійному шляху, швидкісний трамвай, метрополітен.

Міський електротранспорт в умовах ринкової економіки залишається найбільш ефективним, економічним, екологічним та доступним видом громадського транспорту. Специфіка роботи міського електротранспорту, залежність від постійних маршрутів, графіку руху та сталого енергопостачання, велика кількість пільгових категорій населення, яке користується ним, вимагає підтримки з боку центральних та місцевих органів влади. Забезпечення ефективної роботи міського електротранспорту, формування ринкових умов його діяльності потребує державної підтримки в розв'язанні проблеми подальшої модернізації рухомого складу, розвитку вітчизняного виробництва сучасних трамвайних та тролейбусних вагонів.

2.3 Організація діяльності підприємств міського благоустрою

Шляхове господарство. Міські шляхи забезпечують безперервний, швидкий і безпечний рух транспорту і пішоходів і поділяються за функціональним призначенням:

- магістральні дороги, які забезпечують зв'язок між районами поза житловою забудовою;
- магістральні вулиці загальноміського значення, які об'єднують житлові й промислові райони із центром міста;
- магістральні вулиці районного значення, які забезпечують транспортний зв'язок між житловими і промисловими районами, виходи на інші магістралі;
- вулиці й дороги місцевого значення забезпечують транспортний і пішохідний зв'язок на території житлових районів.

Міські дороги необхідно підтримувати в стані, який задовольняє всім вимогам. Залежно від категорії вулиць і доріг, строку служби споруд, стану і видів пошкоджень виконуються різноманітні види робіт:

- утримання;
- поточний ремонт;
- капітальний ремонт;
- відновлювальний ремонт.

Найбільш поширеними видами робіт утримання шляхів є: прибирання вулиць, видалення поверхневих вод з проїзної частини і тротуарів, очистка доріг від пилу, бруду, снігу, очистка і промивка прийомних колодязів, нанесення ліній безпеки, очистка кюветів тощо.

Форми організаційної структури шляхових підприємств різних містах дуже різноманітні і залежать від величини міста, числа споруд, якісних характеристик шляхового покриття тощо. У великих містах експлуатацію шляхових споруд здійснюють спеціалізовані шляхоексплуатаційні підприємства; в середніх за розміром містах - спеціалізовані шляхоексплуатаційні ділянки; в невеликих і малих містах ця функція

покладена на відповідні житлово-комунальні господарства або комбінати комунальних підприємств.

Зелене господарство. Зелені насадження є потужним регуляторами температурного режиму міста, сприятливо впливають на склад, чистоту повітря, можуть бути використані для боротьби з міським шумом: створюють ландшафтну різноманітність міста в цілому і окремих його частин; поліпшують самопочуття людини, справляючи на неї великий гігієнічний і психологічний вплив. Міські зелені насадження залежно від призначення і місцеположення в місті розподіляються на три категорії.

I. Насадження загального користування:

II. Насадження обмеженого користування:

III. Насадження спеціального призначенні:

Для підтримання об'єктів зеленого господарства в належному стані виконують різноманітні види робіт:

- виробництво(вирощування посадкового матеріалу для озеленення);
- експлуатація(нагляд та утримання зелених насаджень);
- зелене будівництво(створення нових зелених об'єктів
- ремонт(оновлення існуючих об'єктів зеленого господарства).

Підприємства зеленого господарства, на балансі яких знаходяться зелені насадження загального користування, здійснюють їх утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів. Відносини, які виникають між підприємствами зеленого господарства й розпорядниками бюджетних коштів, органами місцевого самоврядування і місцевими адміністраціями в даний час законодавчо не визначені. Внаслідок цього бюджетне фінансування утримання зелених насаджень в містах та інших населених пунктах нижче від мінімальної потреби.

Зовнішнє освітлення міських територій. Правильно влаштоване освітлення сприяє безпеці руху транспорту і пішоходів на міських вулицях і площах; освітлення територій мікрорайонів дозволяє зручно користуватися внутрішньо мікрорайонними тротуарами, проїздами і садами; освітлення

міських парків, садів, бульварів і скверів створює сприятливе освітлення для прогулянок населення у вечірній час, а підсвітлювання зелених насаджень в поєднанні з добре влаштованим цікавим підбором дерев, кущів і квітів створює красиві вечірні ландшафти. Крім забезпечення безпеки міського руху і елементарних зручностей при користуванні міськими територіями в темний час штучне освітлення має відповідати естетичним вимогам людини: вдень це залежить від зовнішнього вигляду всіх його пристроїв, а ввечері - від створюваної за його допомогою освітленої панорами міста. При цьому будівництво й експлуатація споруд штучного освітлення міських територій повинні бути економічними.

Основне завдання освітлення - це створення сприятливих умов для безпечного руху транспорту і пішоходів.

У місті розрізняють такі види освітлювальних установок:

- для вуличного освітлення;
- для архітектурно-художнього освітлення;
- для рекламного освітлення;
- для світлових сигналів.

Для підсилення художньо-світлового оформлення в святкові дні встановлюється тимчасове ілюмінаційне освітлення.

Тема 3. Ефективність господарювання житлово-комунальних підприємств.

3.1 Собівартість продукції (послуг)

Особливості калькулювання собівартості робіт (послуг) підприємств житлово-комунального господарства. Калькулювання собівартості – це визначення розміру витрат у грошовому вираженні на виробництво одиниці певного виду робіт(послуг) по окремих видах витрат. Документ, що містить ці витрати, називається калькуляцією. За допомогою калькулювання

визначаються собівартість одиниці робіт (послуг), всього їх обсягу, витрати на виробництво по окремих структурних підрозділах, по різних виробничих процесах і в цілому по підприємству.

Важливим аспектом калькуляції є вибір калькуляційної одиниці. Як правило, калькуляційна одиниця вибирається у відповідності до натуральних показників виробничої потужності підприємства:

житлове господарство – 1 м кв. загальної площі житлових будинків,
водопровідне господарство – 1 м куб. реалізованої води,
каналізаційне господарство – 1 м куб. стічних вод,
теплове господарство – 1 Гкал тепла,
міське електротранспорт – 1 перевезений пасажир,
санітарна очистка – 1 м куб побутових відходів,
готельне господарство – 1 ліжко-місце на добу і та ін.

Житлове господарство

Крім типових статей калькуляції застосовуються додаткові статті, а саме:

1. Підготовка житлового фонду до експлуатації у зимовий період
2. Поточний ремонт житлового фонду

Крім типових, до окремих статей витрат додатково включають:

до статті «Сировина і матеріали» – вартість піску та ін. матеріалів для посипання території у зимовий період, вартість води для поливання та миття території і зелених насаджень, витрати на посадку зелених насаджень, використання добрив, засобів захисту рослин, тощо;

до статті «Паливо і енергія» – витрати на освітлення місць загального користування в житлових будинках та дворах;

до статті «Роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств» – вартість послуг сторонніх підприємств за вивезення снігу, прибирання, вивезення та знешкодження сміття, очищення димоходів та вентиляційних каналів, дезінфекцію та дератизацію місць загального користування, експлуатацію диспетчерських систем;

до статті *«Витрати на оплату праці»* – вартість житла та комунальних послуг, безкоштовно наданих працівникам житлових організацій;

до статті *«Загальногосподарські витрати»* – витрати на виготовлення розрахункових книжок, витрати на оплату послуг банківських установ по прийому платежів від населення, витрати на технічну інвентаризацію.

Водопровідно-каналізаційне господарство

Собівартість обраховується за видами технологічних процесів: підйом води, очищення води, подача води у мережу, ремонт та обслуговування мереж, з урахуванням витрат на обслуговування внутрішньобудинкових мереж.

Застосовується додаткова стаття калькуляції *«Вода для використання з технологічною метою»*, яка складається з витрат на воду для власних потреб підприємства, витрат води в системах подачі і розподілу води.

Крім типових, до окремих статей витрат додатково включають:

до статті *«Сировина та матеріали»*, *«Паливо та енергія»* *«Витрати на оплату праці»* – витрати на очищення та обробку купованої води;

до статті *«Витрати на утримання та експлуатацію машин та обладнання»* – витрати некапітального характеру на аварійно-відновлювальні роботи;

до статті *«Загальновиробничі витрати»* та *«Загальногосподарські витрати»* - витрати на оплату послуг банківських установ по прийому платежів від населення, витрати на утримання території санітарних зон.

Міський електротранспорт

Калькулювання собівартості проводиться за стадіями технологічного процесу за такою номенклатурою статей:

Стаття *«Енергія для використання з технологічною метою»* включає вартість електроенергії, що використовується для забезпечення роботи рухомого складу, а також витрати на перетворення змінного струму.

Стаття «Витрати на оплату праці» включає витрати на оплату праці водіїв, кондукторів пасажирських вагонів.

Стаття «Відрахування на соціальні заходи» (типовий порядок визначення витрат).

Стаття «Амортизація рухомого пасажирського складу» (типовий порядок визначення витрат).

Стаття «Утримання та поточний ремонт енергогосподарства» включає витрати на амортизаційні відрахування, технічне обслуговування та поточний ремонт об'єктів енергогосподарства.

Стаття «Утримання служби автоматики та зв'язку» включає витрати на автоматизацію процесу управління рухом.

Стаття «Утримання та поточний ремонт трамвайної колії та контактних мереж» включає витрати на амортизаційні відрахування, технічне обслуговування та поточний ремонт трамвайних колій та контактних мереж.

Стаття «Утримання служби руху» включає витрати на організацію пасажирського руху та утримання диспетчерської служби. Загальна сума цих витрат розподіляється між тролейбусним та трамвайним господарствами пропорційно вагоно-дням.

Стаття «Експлуатаційні витрати» включають витрати на поточний ремонт пасажирського рухомого складу, його технічне обслуговування, поточний ремонт устаткування тощо.

Стаття «Загальновиробничі витрати» включають, крім типових, витрати на придбання всіх видів проїзних квитків, оплату комісійних за продаж квитків, утримання пунктів продажу квитків, оплата праці та відрахування на соціальні заходи від оплати праці продавців квитків і контролерів, інші витрати по збиранню і контролю виторгу від продажу квитків.

Стаття «Загальногосподарські витрати» (типовий порядок визначення витрат).

3.2 Техніко-економічні фактори зниження собівартості продукції

Основою для використання формальних способів є наявність розриву між вартістю матеріалів в момент їх придбання і ціною на них в момент використання у виробництві. Існує декілька методів оцінки матеріалів для включення їх собівартість:

1. Оцінка за вартістю кожної одиниці закуплених матеріалів (specific identification method). Тобто кожний матеріал включається в собівартість продукції за фактичною ціною придбання. Застосування цього методу передбачає фізичну ідентифікацію всієї закупівлі. Тому використовується на підприємствах, що спеціалізуються на виконанні спеціальних замовлень, або виконанні операцій з відносно невеликих партій матеріалів, що дорого коштують.

2. Оцінка за середньозваженою вартістю матеріалів (weighed average cost – WAC). У цьому випадку вартість одиниці матеріалу визначається як відношення сумарної вартості матеріалів на початок періоду і матеріалів, що поступили за період до аналогічній суми в натуральних вимірниках.

3. Оцінка за вартістю першої у часі закупівлі ФІФО (first-in-first-out - FIFO). Передбачається, що матеріали використовуються у виробництві в тій же послідовності, що і закуповувалися. Тому вартість матеріалів, що використовуються у виробництві, визначається ціною більш ранньої за часом закупівлі, а величина залишків матеріалів на кінець періоду – більш пізньої.

4. Оцінка за вартістю останньої у часі закупівлі ЛІФО (last-in-first-out - LIFO). Передбачається, що запаси використовуються у виробництві в порядку, зворотному послідовності їх придбання. Тому вартість матеріалів, що використовуються у виробництві, визначається ціною останньої закупівлі, а величина залишків матеріалів на кінець періоду – більш ранньої.